

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Σμύρνη:
πόλη ελληνική, πόλη
αρμενική;

***Չմեռնիա՝
յուշապան քաղաք է՛լ հայկապան
քաղաք:***

κ. Ερβέ ΖΩΡΖΕΛΕΝ / ՊՐՆ. Յերվէ ժորժԵԼԵՆ

Δρ. Ιστορίας και Πολιτισμών

Εκλεχθείς Επίκουρος Καθηγητής

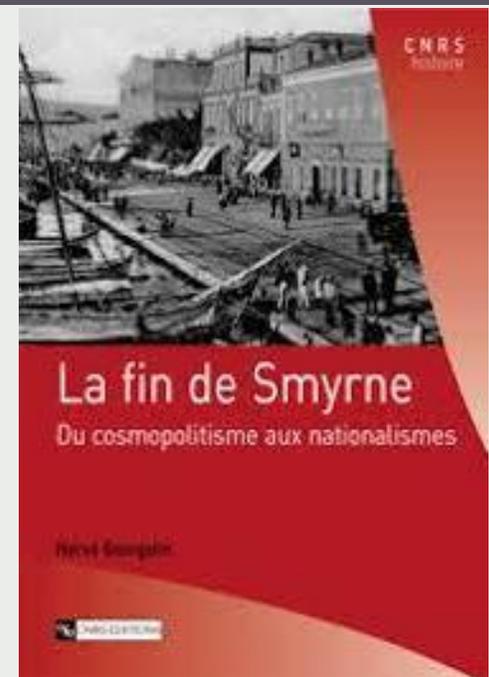
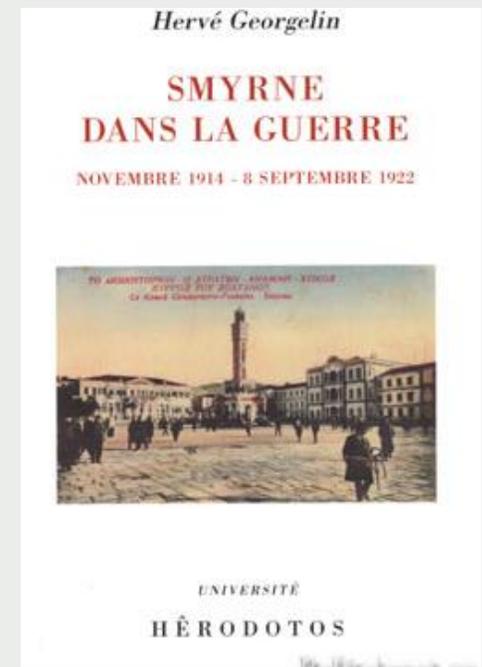
Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών

hgeorgelin@turkmas.uoa.gr

Ο ομιλητής σας σήμερα

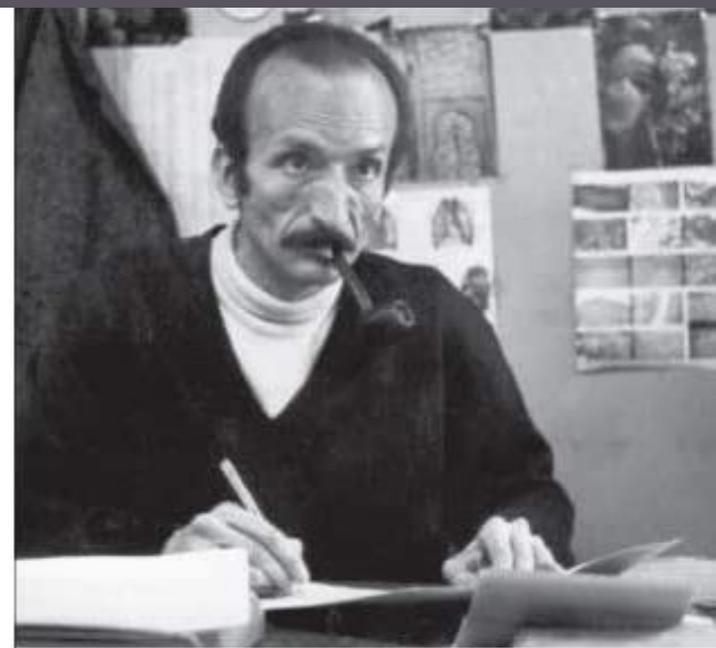
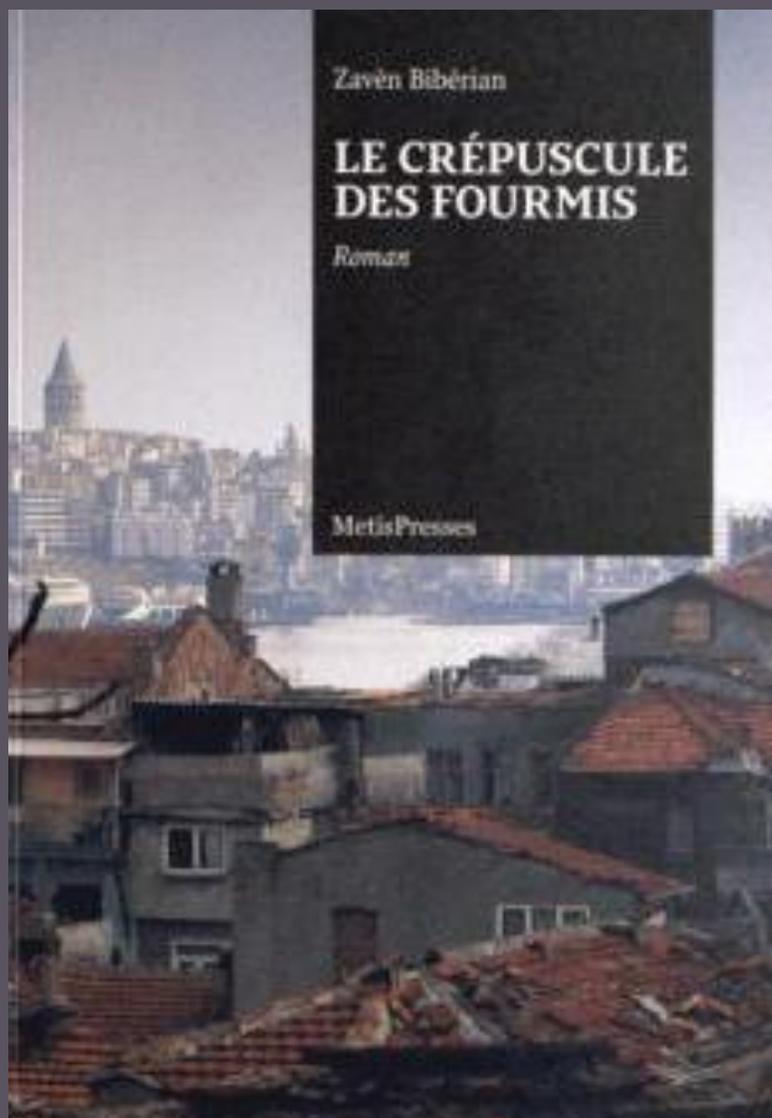
Βιρ ησασηουη
ασηουη

- Δουλεύω στο **Τμήμα Τουρκικών Σπουδών** του **ΕΚΠΑ** εδώ και έξι χρόνια.
- Διδάσκω όψεις της ιστορίας της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, της σύγχρονης Τουρκίας με έμφαση στους **μη μουσουλμάνους πληθυσμούς**.
- Έχω τη χαρά και το προνόμιο να διδάξω **δυτικά αρμενικά** ως πτυχιακό μάθημα (13 x 3 ώρες), ένα εξάμηνο μόνο.

Ιστορικός αλλά και μεταφραστής

- Μεταφράζω λογοτεχνικά κείμενα από τα δυτικά αρμενικά στα γαλλικά.
- Έκανα την επιμέλεια των απομνημονευμάτων του Ζαβέν Μπιμπεριάν / Չաբեն Գիւլեւեան (1921-1984), που δημοσιεύθηκαν το 2019 στην Κων./πολη, από τον εκδοτικό οίκο ARAS.

Zavèn Bibérian
Car vivre,
c'était se battre
et faire l'amour

Édité et présenté par Hervé Georgelin

Α. Σμύρνη:

πόλη **ελληνική**, πόλη **αρμενική**;

Ա. Չմիւռնիս`

յուսակա՛ն քաղաք, **հայկակա՛ն** քաղաք

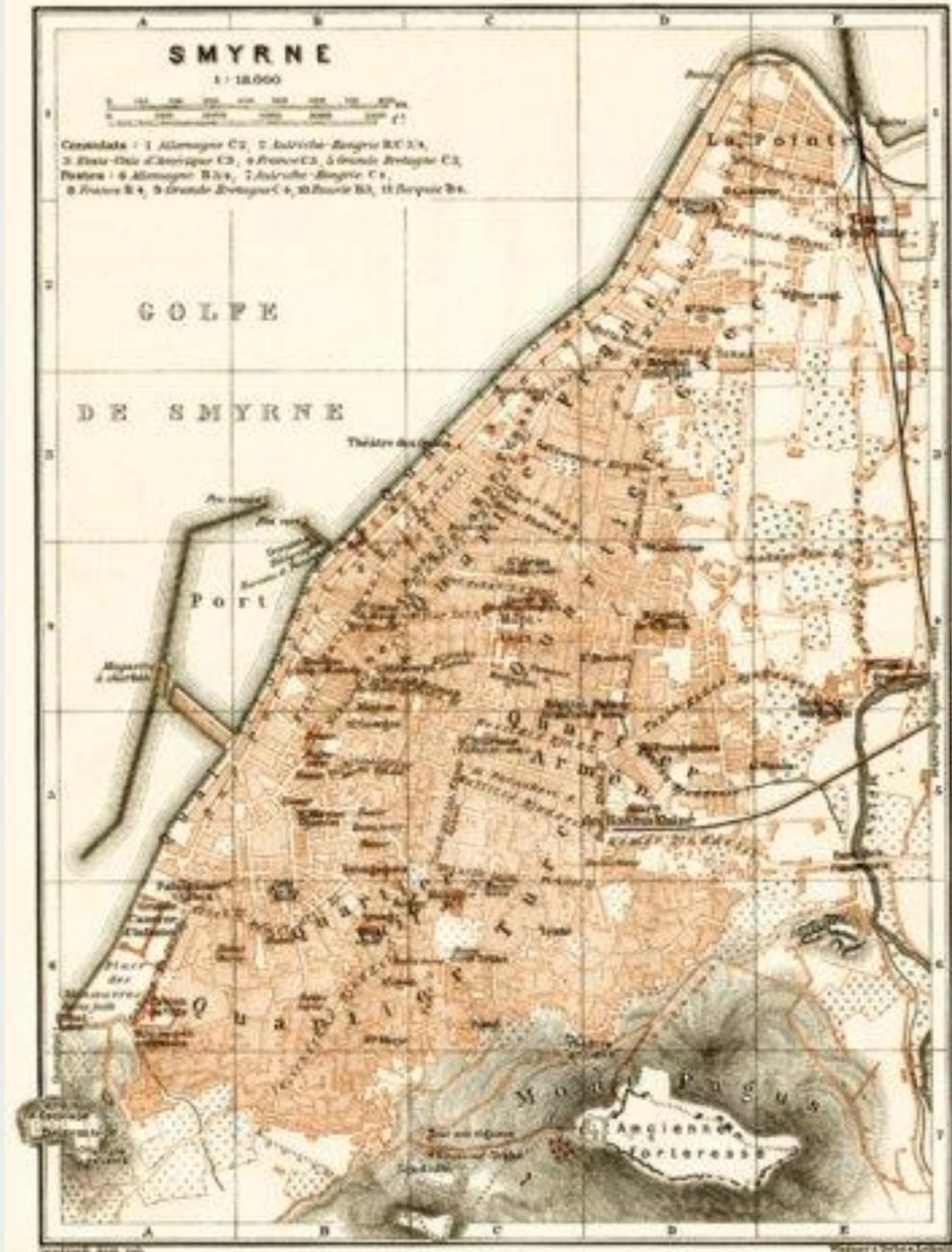

Προφανώς μια σημαντική **κοσμοπολίτικη** πόλη-λιμένας της ανατολικής Μεσογείου με έντονη παρουσία των **Ρωμιών** και των **Αρμενίων**, από τον 16^{ον} αιώνα ως το Σεπτέμβριο 1922, δηλαδή στο **οθωμανικό** κρατικό πλαίσιο.

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΜΙΑΣ ΠΟΛΗΣ

ԲԱՂԱՔԻՆ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ
ԽՆԴԻՐԸ

Τέλος του 19^{ου} αιώνα: 1. **Ποικιλομορφία** του πληθυσμού / **Ραզմաշտակ** σθηνηվերη 2. **Οθωμανική** πόλη με αντίστοιχη διοίκηση / Ουμάνεան Իշխանութիւններ 3. Οθωμανικοί **στρατώνες** / Ουμάνεան **գորակցներ** 4. **Οι περισσότεροι κάτοικοι ήταν Ελληνορθόδοξοι** / յոյն-ուղղափառ մեծամասնութիւն 5. Αρμενική συνοικία σε κεντρική τοποθεσία: **η Αρμενιά / ՅԱՅՆՈՅ** 6. **Κανένα ghetto**, οι πιο πρόσφατες τάσεις εγκαταστάσεις ανάλογα με τα **εισοδήματα** όχι με το κοινοτικό «ανήκειν». / Եղամուտի համաձայն նոր բնակատեղեր 7. **ΦΡΑΓΓΟΙ** / Ֆրանսէզեր 8. **ΑΟΡΑΤΟΙ**; / ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻՆԵՐ:

Ο πληθυσμός της πόλης είναι **αποτέλεσμα της ιστορίας διάφορων κυμάτων μετανάστευσης**, αφού η οθωμανική κατάκτηση είναι **τομή** στην ιστορία του τόπου, ο οποίος είχε αδειάσει.

Քաղաքին բնակչու թիւը զանազան գաղթի
ալիքներու պատմութեան արդիւնքն է, քանի որ
Օսմանեան գրաւումը տեղական պատմութեան
կարեւոր **ընդմիջում** մը եղաւ:

Επιτύμβια στήλη στα **αρμενικά** σε καθολική εκκλησία (του Αγίου Πολυκάρπου)·… **Ένδειξη της περιπλοκότητας της ιστορίας.**

Δεν πρέπει να είναι ταμπού:
το οθωμανικό πλαίσιο, η
ευνοϊκή γεωγραφική θέση
στο σημείο επαφής μεταξύ
ενδοχώρας και Μεσογείου
ήταν οι προϋποθέσεις της
ευημερίας της Σμύρνης.

Ασφάλεια – Σταθερότητα –
το σύστημα των
Διομολογήσεων – μετά
εφαρμογή των Διαταγμάτων
Μεταρρυθμίσεων 1839 –
1856. Έλκυε η Σμύρνη τους
χριστιανούς.

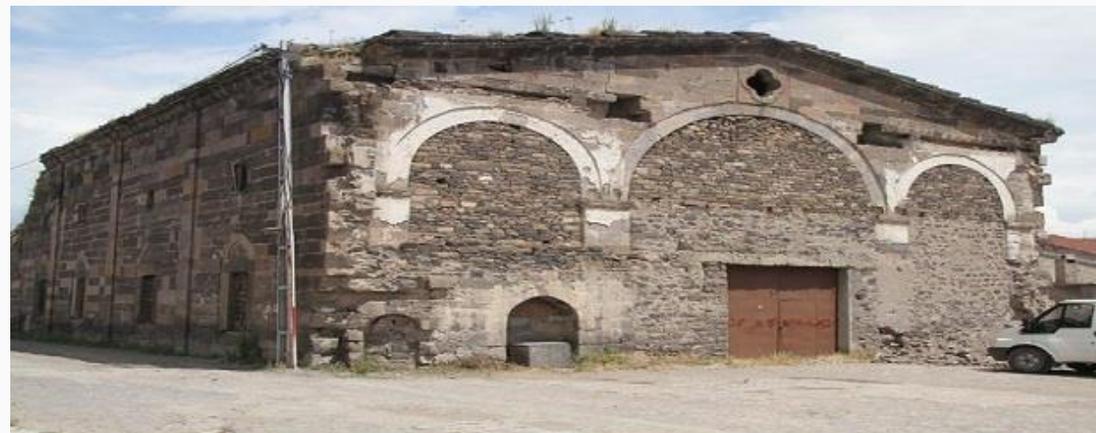
Ρωμιοί: από το Αρχιπέλαγος, από την ενδοχώρα της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας –
επίσης από την ανεξάρτητη Ελλάδα – + τοπική δημογραφική δυναμική –
Παράδειγμα: Άγιος Κωνσταντίνος, ενορία της Σμύρνης...

Saint Constantin devait avoir au moins 30 000 habitants. Les Grecs étaient les plus nombreux. Les Turcs étaient très peu. Là où nous habitions, il y avait 6-7 maisons turques. Ils avaient des charrettes et faisaient du transport. Les Arméniens étaient nombreux à Saint Constantin. 25 familles arméniennes habitaient dans notre propre entourage. Nous avions aussi des Italiens. Il y avait 10 à 12 maisons. Ils nous ont beaucoup aidé dans les heures difficiles. / Les Grecs qui habitaient Saint Constantin étaient pour la plupart des **Chiôtes** et des gens venus de **Samos**. Mon propre grand-père était de **Samos**. De **Vathy** à **Samos**. J'ai appris son origine de lui même car il est mort à 76 ans alors que j'avais 17 ans. Mon grand-père avait été étudiant à l'École Évangélique pour la carrière sacerdotale. Il était venu à Smyrne de **Vathy** pour étudier.

Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών – Αρχείο της Προφορικής Παράδοσης – Ιώνια 1 –
συνεργάτρια: Σοφία ΓΟΡΑΗΤΗ, Πάτρα 2 Δεκεμβρίου 1965 – πληροφορητής: Βασίλειος
ΒΑΛΗΣ

Αρμένιοι: από την Κιλικία, από τον Καύκασο (**Կախեցեալ**), από την ενδοχώρα
της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (**gurbet**) - + τοπική δημογραφική αύξηση – αλλά
μετανάστευση σε άλλες αρμενικές εστίες : Αίγυπτος, π.χ.

Παράδειγμα: Η
οικογένεια
Նτεντεγιάν /
Տեւեւալ που ήταν
λαμπρή οικογένεια
εκδοτών και
κεφαλαιούχων στη
Σμύρνη είχε έρθει
από την επαρχία
της Καισάρειας,
από την **Τομαρζά** /
Թոմարզա και
κρατούσε τον τίτλο
του **հշիալ** από την
Τομαρζά - και ως
σήμερα στη Γαλλία.

Πηγές;

Αντιληπτή:

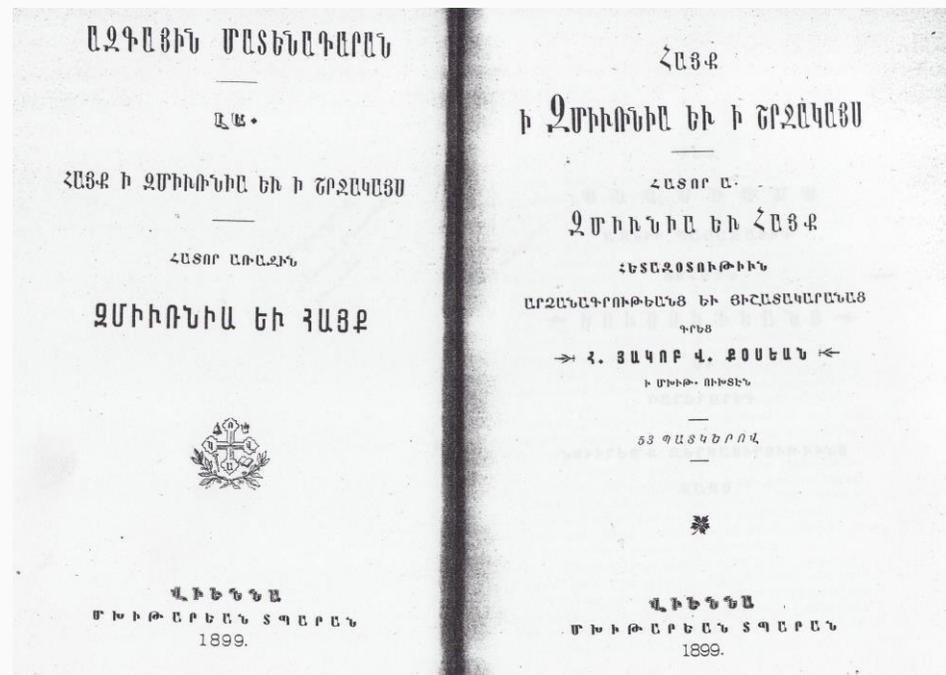
Πηγές για την αρμενική ιστορία στη Σμύρνη; Υπάρχουν; Ποιές είναι; Πού βρίσκονται; Θα βρεθούν καινούργιες; *Εννοείται ότι οι Έλληνες ιστορικοί / φοιτητές αγνοούν παρόμοια ντοκουμέντα.*

Ձմիւռնիոյ հայկական պատմութեան համար **աղբիւրներ:**
 Կա՛ն: Ո՛ր կը գտնուին: Եւ որ աղբիւրներ կրնա՛ն գտնուիլ: *Ինքնաբերաբար յոյն պատմաբանները եւ իրենց ուսանողները այս տեսակը փաստաթուղթերուն չեն ճաշնար:*

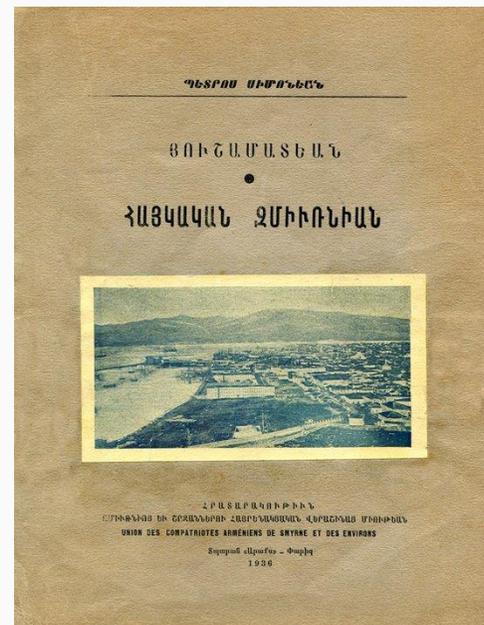
ΠΑΤΗΡ ΙΑΚΩΒΟΣ
 ΚΟΣΙΑΝ – *ARMENIOI*
ΣΤΗ ΣΜΥΡΝΗ ΚΑΙ ΣΤΑ
ΠΕΡΙΕ – Α.' ΤΟΜΟΣ

(BIENNEH:
 ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΩΝ
 ΜΕΧΙΤΑΡΙΣΤΩΝ, 1899)

*Υπάρχει στο
 διαδίκτυο από την
 Εθνική Βιβλιοθήκη
 της Αρμενίας.*

Μονογραφίες στη διασπορά, ανάλογες με τα *Yizker-bikher* στη περίπτωση των *Εβραίων από το Yiddishland* – *Παρόμοια παραγωγή στον ελληνικό κόσμο: π.χ. ο Χρήστος Σωκράτης Σολομωνίδης – και ο Νίκος Καραράς.*

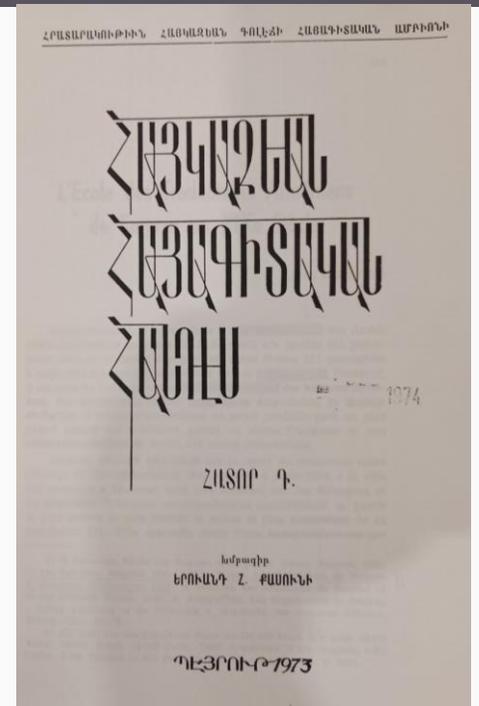
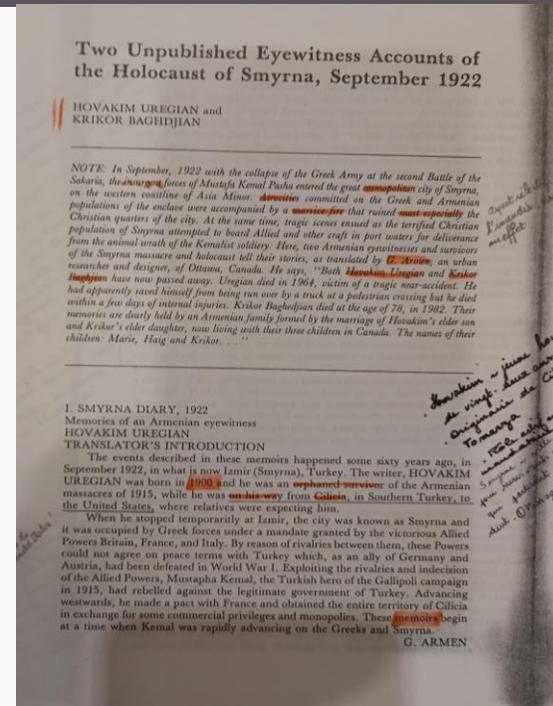
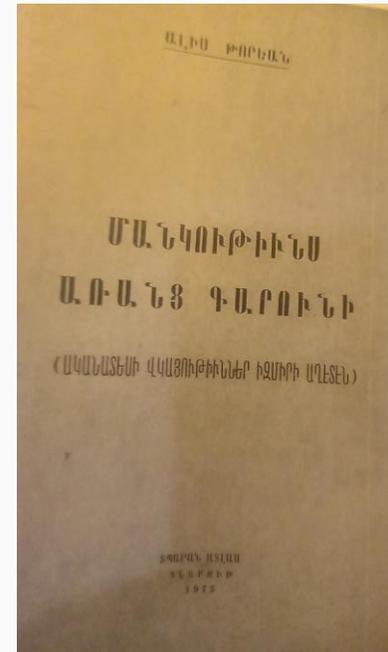
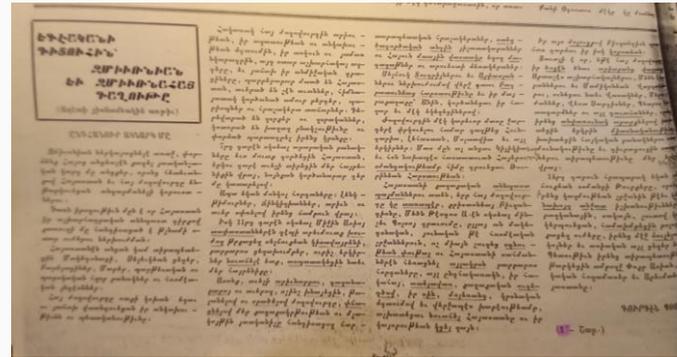

Πηγές για την αρμενική ιστορία στη Σμύρνη; Μαρτυρίες – Μελέτες.

1. στην καθημερινή του **Παρισίου *Յալաչ*** – από τις 20 Σεπτ. 1972,
2. Μαρτυρία της Αλίσ Τουριάν, **Βηρυτός**, 1975
3. Μαρτυρίες δύο πολιτικοποιημένων νεαρών τότε στο **Armenian Review, Watertown, MA.**
4. Μελέτη του Σειρά του Κουρκέν Μπογιατζιάν για την 50' επέτειο Vahé Ochagan: «L'école des traducteurs arméniens de Smyrne au XIXe siècle» στην επιθεώρηση **Հայկազաեան Հայագիտական Հանդես**, της **Βηρυτού**, 1973, Δ.' Τόμος, σσ. 199-216.

Չմիւռնիոյ հայկական պատմութեան համար պըրիւրներ: Վկայութիւններ – Զետագոտութիւններ - ուսումնասիրութիւններ

Όσο χρόνο ήταν δυνατόν: δημοσίευση μαρτυριών στον τύπο, ως βιβλίο. **Ο ρόλος των εκδοτικών οίκων και του τύπου της Διασποράς.**

Չմիւռնիայէ յետոյ Չմիւռնիա
Η αρμενική Σμύρνη μετά από τη Σμύρνη

Μια σημαντική
αρμενική πόλη
«επίσης».

Հայկական
քաղաք մըն
«ալ» :

Αρμενική αρχιεπισκοπή –
Εκκλησία του Αγίου Στεφάνου
– 1863: Γενικοί Κανονισμοί κι
εκκοσμίκευση

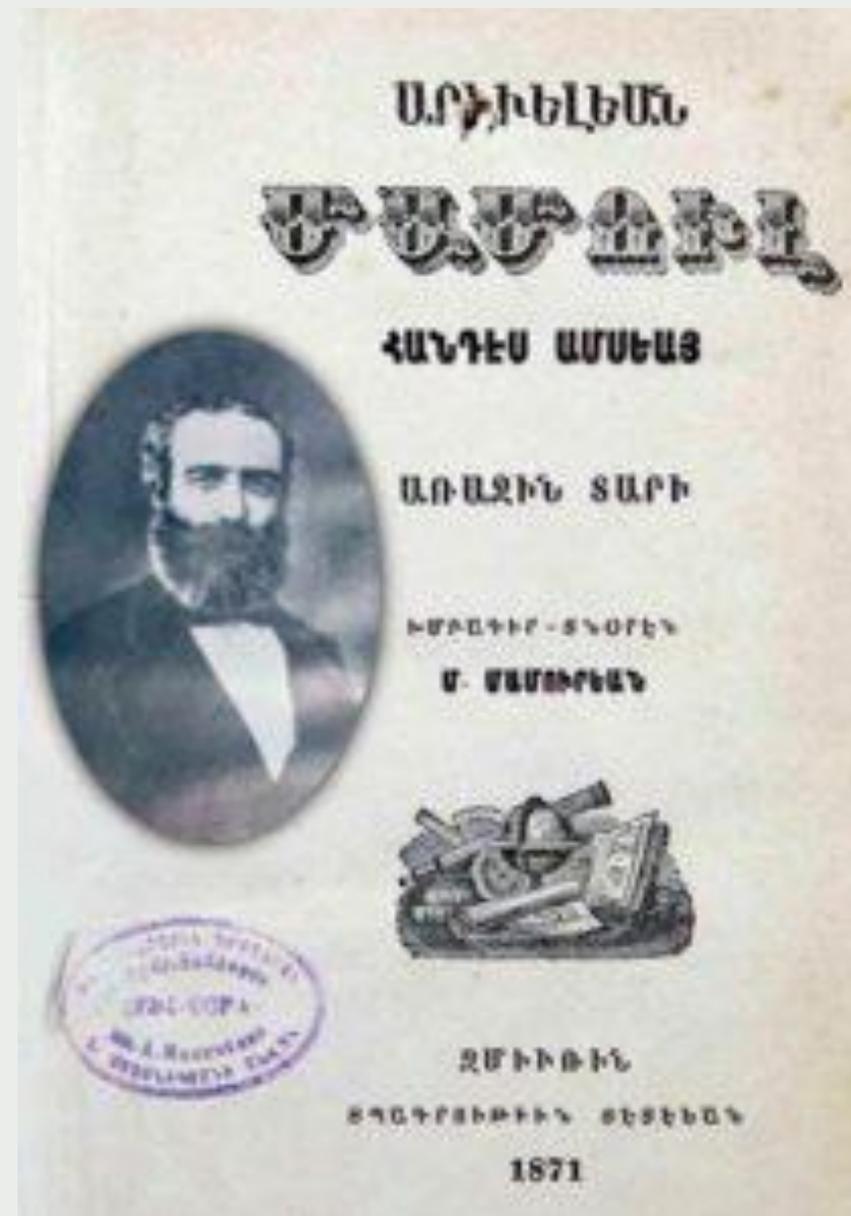
Առաջնորդարանը՝ Սուրբ Ստեփանոս
անուան եկեղեցին եւ համալիրը
կեդրոնական դիրքի մը վրայ: 1863՝
Ազգային Սահմանադրութիւն եւ
աշխարհականացում:

Η Σμύρνη ως αρμενικός πολιτισμικός πόλος

Չմիւռնիա իբր արեւմտահայկական կեդրոն

- Σημαντικά αρμενικά **σχολεία**` Ս. Մետրոպեան Վարժարան-Յոհնսիմեան աղջկանց վարժարանը - Մխիթարեան վարժարան
- Σημαντικοί εκδοτικοί οίκοι (π.χ. Dédéyan / Տէտէեան) – Βλ.
<https://www.houshamadyan.org/mapottomanempire/vilayet-of-aydinizmir/literature/printing.html?fbclid=IwAR3UbFQG2-dHV18mbiuLoiuRiPx8JOUqwrreaaWEC1rgSqff4NCkhaRTtDrE>
- Σημαντικό περιοδικό: *Արեւելեան Մամուլ* / Ανατολικός τύπος με αρχισυντακτή τον Մատթէոս Մամուրեան – **ολόκληρη συλλογή στη Βιβλιοθήκη Νουμπαριάν στο Παρίσι.**
- Σημαντικό *λόγιο στρώμα*: σχολή **μεταφραστών** και συμβολή στην τυποποίηση των δυτικών αρμενικών στο πρώτο μισό του 19^{ου} αιώνα.

Η Σμύρνη ως εξαίρεση της
Γενοκτονίας των Αρμενίων το 1915.
Ρόλος του βαλή, Ραχμί μπέη;
Σχεδόν όλη η κοινότητα επέζησε και
οι δομές της μπορούσαν μετά από
την ανακωχή του 1918 να
ξαναρχίσουν να λειτουργούν.

Չմիւռնիա իբր հայոց
ցեղասպանութեան բացառութիւնը:

Բահմի պէյի շնորհի՞ւ:

Գրեթէ ամբողջ համայնքը վերապրեցաւ
եւ 1918ին զինադադարէն յետոյ իր
կառոյցները վերսկսան լրիւ բանիլ:

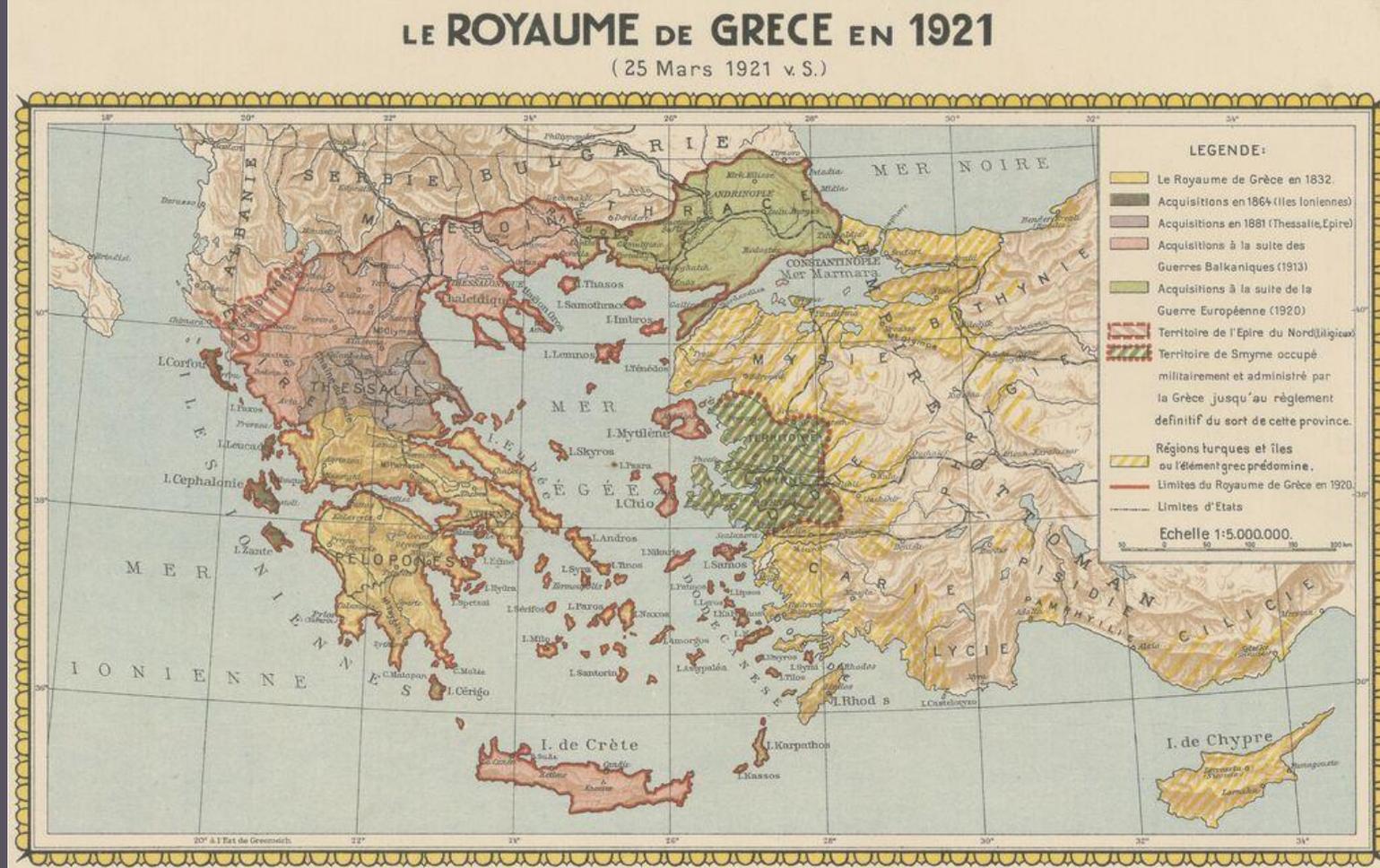

Β.΄ Μετά από τον Α.΄ Π. Πόλεμο

Բ. Ա. Համաշխարհային Պատերազմէն յետոյ

Η Ακμή της Ελληνικότητας;
Η Ελληνική Ύπατη
Αρμοστεία κορτάρει τους
Αρμενίους. *Οι μόνοι*
«Άλλοι» που υποστηρίζουν
την ελληνική επέκταση.

Չմիւռնիոյ գագաթնակէտը՝
Յունական Բարձրագոյն
Պատուիրակութիւնը հայերը կը
դարպասէ: Միայն իրենք
յունական գրաւման
կ'ընկերանան:

ΠΛΕΘΡΟΝ
ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ

Ερχομός στη Σμύρνη επιζησάντων / προσφύγων
από την ενδοχώρα. Η κοινότητα **μεγαλώνει**. Η
ελληνική Σμύρνη ως **φτωχομάνα** γίνεται
υπόσχεση βελτίωσης των συνθηκών ζωής.

Հայ վերապրողներ եւ փախստականներ դեպի
Չմիւռնիա կու գան: Համայնքը **կը մեծնայ**
նորեկերուն հոն գործ կամ օգնութիւն գտնելու
յոյսերով:

Το νέο-ιδρυθέν κράτος της **καυκασιανής Αρμενίας ενδιαφέρεται για τη Σμύρνη** όπως και για την Κων./πολη.

Ίδρυση ενός προξενείου. Σταθμός σε περιοδεύουσα των διπλωματών της πρώτης Δημοκρατίας **για να μαζέψουν χρήματα.**

Կողկասեան նոր հիմնադրած
Հայաստանը Չմիւռնիայով կը
հետաքրքրուի:

Γ.' Η πυρκαγιά

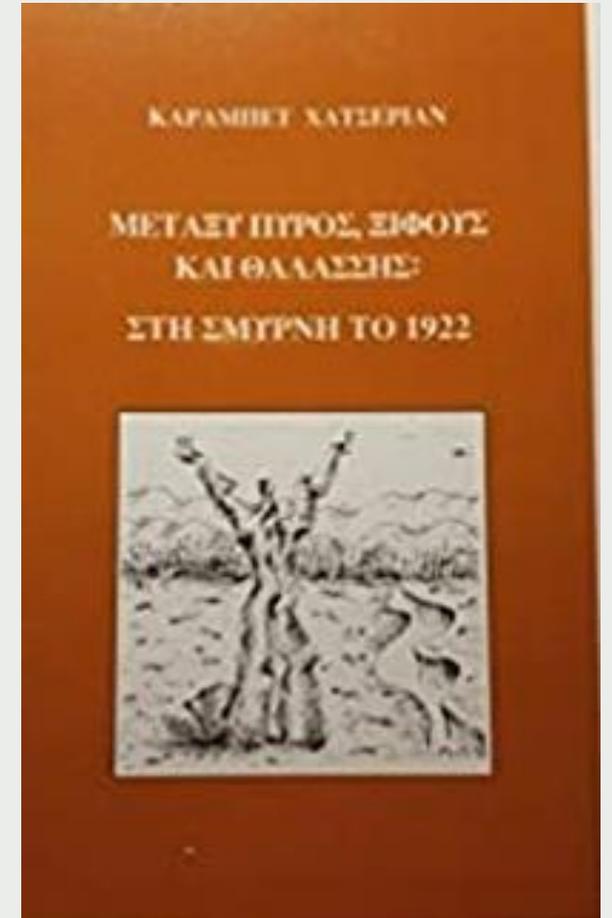
9. Ξηλετηρ

Կարապետ Խաչատրյան *Չմիռնիական արկածներս 1922-ին* - Montréal : Arod Books, 1997

→ **Αναμφισβήτητα η αρμενική κοινότητα ήταν στο στόχαστρο από την πρώτη στιγμή.** Έπρεπε η εξαίρεση της γενοκτονίας του 1915 να «διορθωθεί», δηλαδή να εξαφανιστεί.

- Η Σμύρνη ήταν γεμάτη πρόσφυγες, επίσης **Αρμένιους από την Κιλικία. Ως 25 000 ψυχές;**
- **Δολοφονίες Αρμενίων στους δρόμους, πολιορκία της αρχιεπισκοπής.**
- Αν κάποιος Αρμένιος άνδρας έμενε πίσω ως αιχμάλωτος μαζί με τους Ρωμιούς, πιθανότατα να εκτελεστεί **εν ψυχρώ** αν αναγνωριστεί.

Ηλίας Βενέζης, *Το Νοούμερο 31328 - Το βιβλίο της σκλαβιάς // Στράτης Δούκας, Ιστορία ενός αιχμαλώτου*

«**Τα καμμένα**» ήταν
χαρακτηριστικό της πόλης ως τα
1950.

Σήμερα δεν υπάρχει τόσο ορατό
ίχνος της πυρκαγιάς.

Այրած շէքեր եւ հողամասեր մինչեւ
1950ական թուականներուն
Չմիւռնիոյ տարօրինակ յատկութիւն
էին: **Այսօր հրդեհին այսքան
յայտնի հետքեր չմնացին:**

**Δ.' Κοινός
απολογισμός;**

**Γ. Ξασηραλα'g
ηα2ηε42η:**

Σύμφωνα με την αντίληψη της εθνο-
 θρησκευτικής κοινότητας στην Εγγύς
 Ανατολή, **οι θρησκευτικοί ηγέτες είναι στο
 στόχαστρο**. Ο Χρυσόστομος **δολοφονείται**
 από τον οχθρό, με την υποστήριξη των
 καινούργιων κεμαλικών αρχών.
 Ο Αρμένιος αρχιεπίσκοπος, ο Λέων Τουριάν,
 πέτυχε να **φύγει** σε σύμμαχο πλοίο.
 Δολοφονήθηκε στη Νέα Υόρκη το 1933 από
 πολιτικούς λειτουργούς. (Ο ελληνικός
 διχασμός ήταν ήπιος σε σύγκριση με την
 αρμενική εκδοχή...)

**Երկու արքեպիսկոպոսները թե՛ յոյն-
 ուղղափարը, թե՛ հայկական
 առաքելականը նոր քեմալական
 իշխանութեանց առաջին թիրախները էին:**
 Քրիստոսոմոսը թրքական ամբոխին կողմէ
 նահատակուեցաւ: Ղեւոնդ Դուրեան
 յաջողեցաւ նաևու մը վրայ մտնելու ու
 փրկուելու: 1933ին Նոր Եորկի մէջ
 Դաշնակցականներու կողմէ
 սպանուեցաւ:

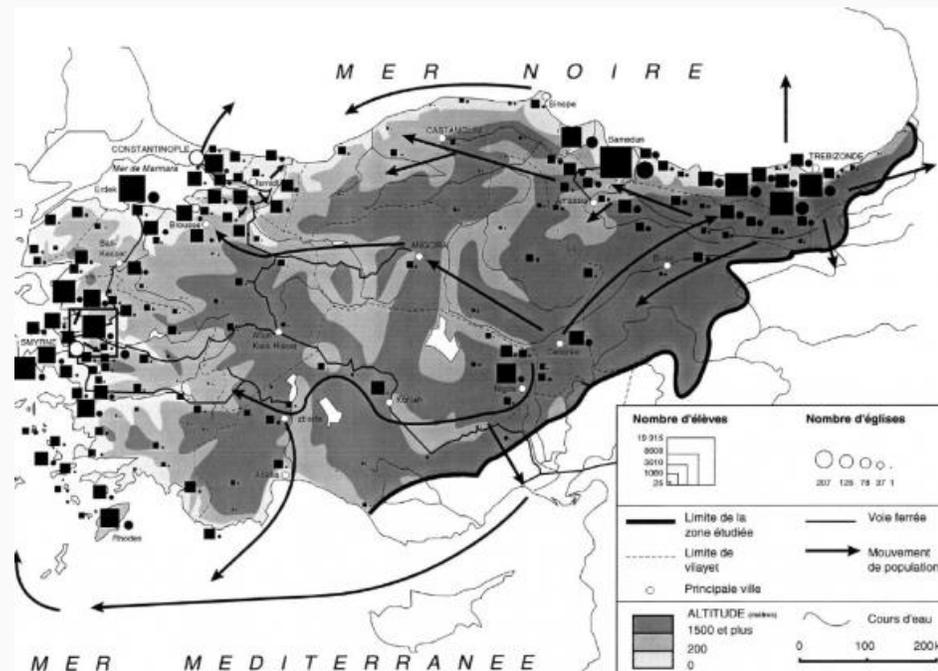

Το Τέλος της Ελληνικής Σμύρνης

Յոսևական Չմիւռնիոյ վերջը

Βίαια κι οριστική διώξη των Ρωμιών από τη Σμύρνη, το Σεπτέμβριο 1922 τον ίδιο. Εντάσσεται σε γενικότερο σχέδιο που ξεκίνησε το 1913 και του οποίου η κορυφή είναι οι παράγραφοι περί της υποχρεωτικής ανταλλαγής πληθυσμών.

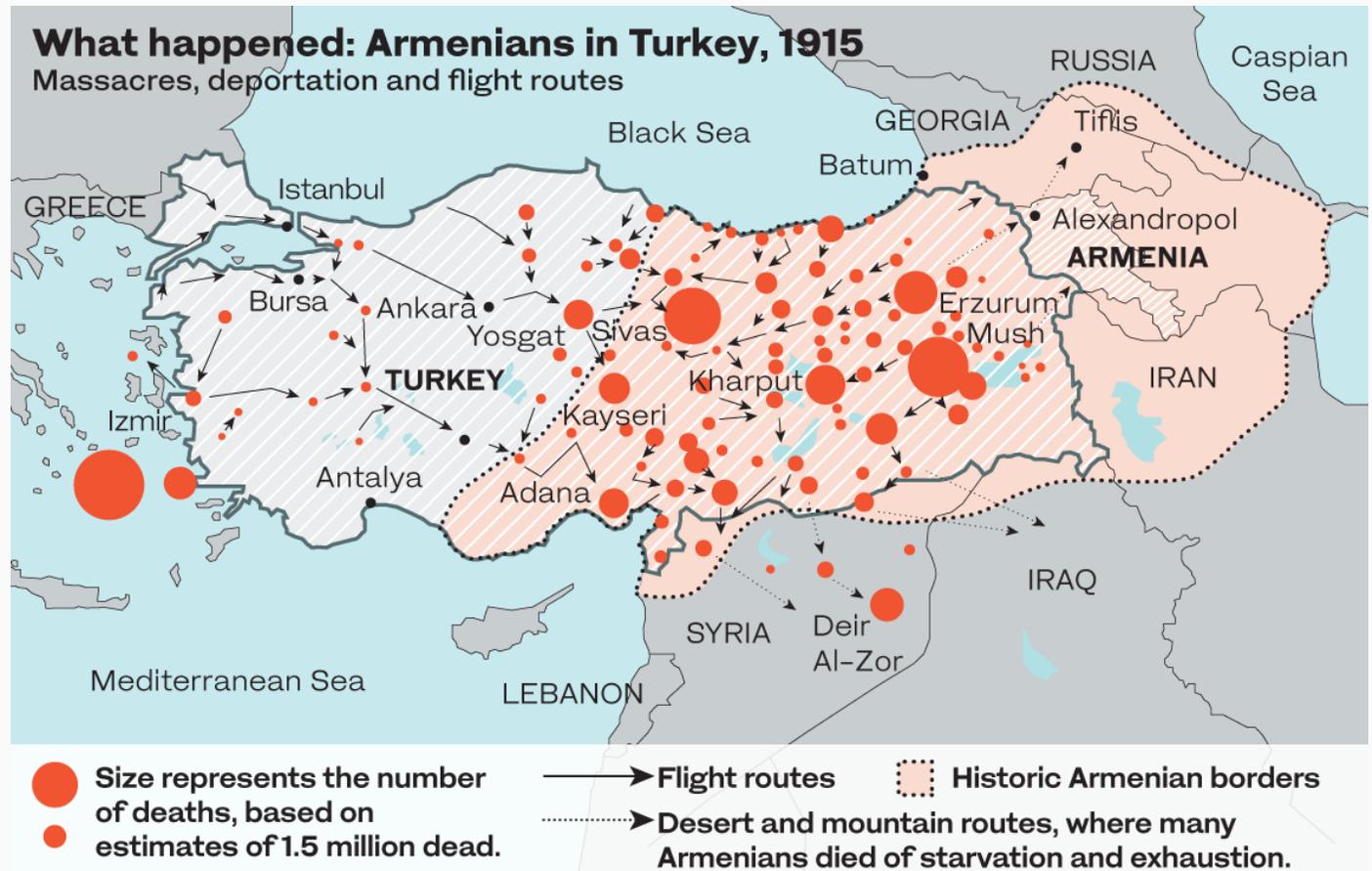
Benny Morris and Dror Ze'evi, *The Thirty-Year Genocide: Turkey's Destruction of Its Christian Minorities, 1894–1924* (Harvard University Press, **2019**) →

Η τριακονταετής γενοκτονία: Ο αφανισμός των χριστιανικών μειονοτήτων της Τουρκίας, 1894-1924 (Αθήνα: Πατάκη, **2021**)

Το τέλος της Αρμενικής
 Σμύρνης ως προτελευταίο
 στάδιο της τουρκικής
 γενοκτονίας των Αρμενίων
 Հայկական Չմիւռնիք
 Վերջը *իր*
ցեղասպանութան
նախափերջին փուլը

Η βίαια κι οριστική διώξη των
 Αρμενίων από τη Σμύρνη, το
 Σεπτέμβριο 1922 τον ίδιο. Βρέθηκαν
 στην Ελλάδα, η οποία δεν τους
 απέρριψε. Συνολικά: **100.000** από τη
 Δυτική Μικρά Ασία και την
 Ανατολική Θράκη - *Διαβατήριο*
Νάνσεν. « *sans retour possible* »

SOURCES: THE ARMENIAN GENOCIDE MUSEUM, YEREVAN; ARMENIAN NATIONAL COMMITTEE OF AMERICA

Προβληματική προέλευση του χάρτη: – Υπερβολική αναπαράσταση της ιστορικής Αρμενίας ως αντιστάθμιση στην αίσχη πραγματική κατάσταση – Έλλειψη χρονολογίας – Τι σημαίνει « flight»; Εκτοπισμός / Στηνωληութիւն; + Δίνει όμως μια ιδέα της γενικής απώλειας

Ε.' Σημερινές αλλαγές: η **νοσταλγία** για το ποικιλόμορφες παρελθόν.

Ե. Արդի Փոփոխութիւնները՝ ժողովուրդին ոմանք
իսւերուն մէջ բազմատեսակ անցեալին հանդէպ

Կարգադր:

Λόγιο ενδιαφέρον στην Τουρκία για το μη αποκλειστικά τουρκικό παρελθόν του τόπου. Η περίπτωση του **Engin Berber** με έμφαση για τα ελληνικά αρχεία.

→ Նոյնպէս **Merih Erol** աղուոր արեւմտահայերէն սորված է եւ իր ուսումնարհստեթիւններուն համար լեզուն կ'օգտագործէ:

Η καταστροφή όλων των τοπικών
χριστιανικών κοινοτήτων με **ελάχιστα
ζωντανά απομεινάρια**: ο καθολικισμός
βίωσε *μόνο* ουσιώδη συρρίκνωση.

Բոլոր տեղական քրիստոնեական
համայնքներուն ջնջումը՝ միայն քիչ
բացառություններով: Կաթոլիկությունը
միայն էական փոքրացման մը
ընթարկուեցաւ:

Η ματαιότητα της συνεργασίας των
Λεβαντινών με το κεραλικό κίνημα;

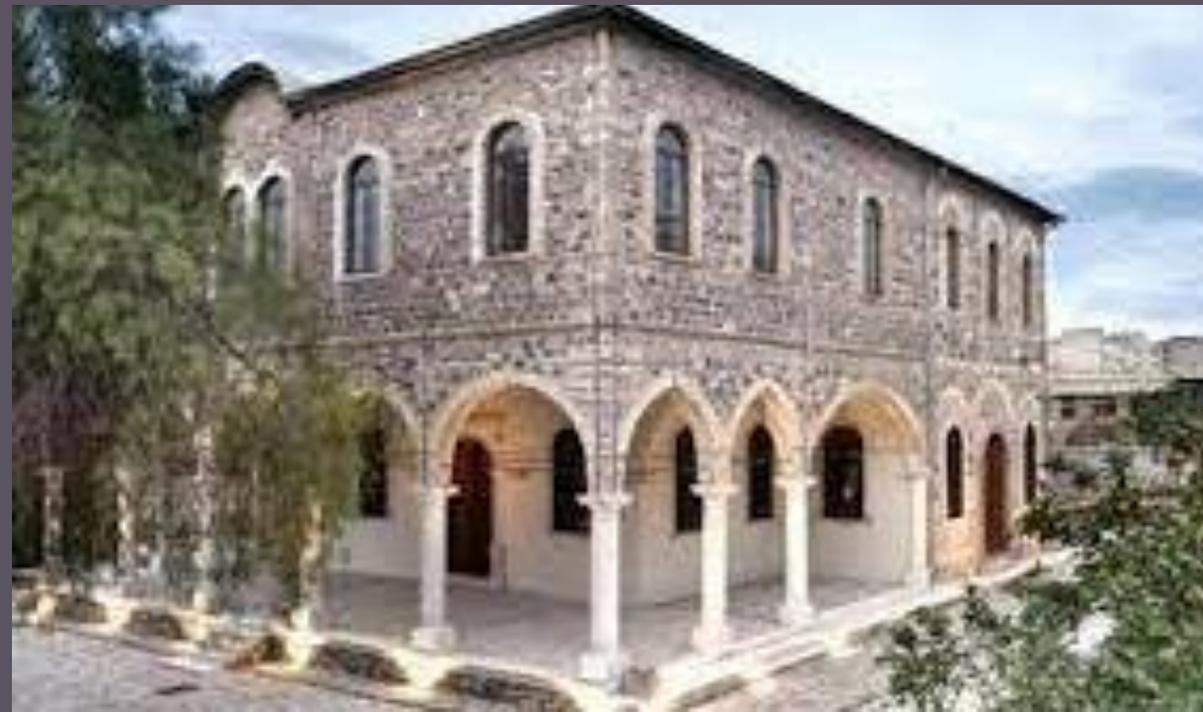
Ο προτεσταντισμός βίωσε
κάποια μορφή ιστορικής
συνεχείας αλλά σε
χαμηλό δημογραφικό
επίπεδο

Բողոքականության
համեստ
շարունակությունը:

Η παρουσία των στρατιωτών της NATO ενίσχυσε τη συνέχεια του προτεσταντισμού. Και χωρίς έντονο προσηλυτισμό αυτή η μορφή του χριστιανισμού ελκύει Τούρκους.

Η επιστροφή της ελληνικής
ορθοδοξίας στη σημερινή Σμύρνη;
Χωρίς την υποστήριξη του δήμου δεν
θα είχε γίνει. *Ναός του Αγίου Βουκόλου*
– 1866, «μαρμάρινη πύλη [...] του
Σμυρναίου γλυπτή Περάκη».

Այսօրուայ Իգմիրի
մէջ յոյն-ուղղափառուքեան
վերադարձը: Առանց
քաղաքապետարանին
օգնութեան անհնար պիտի
ըլլար:

Özgün adı “Cultural Wealth of İzmir – Sustaining Jewish Heritage” (İzmir’in Kültürel Zenginliği – Yahudi Kültür Mirasını Sürdürmek) olan proje, akılda kalıcılık ve görünürlükte kolay kullanım açısından uygulamada “İzmir Jewish Heritage” (İzmir’in Yahudi Kültür Mirası) olarak kısaltılmıştır.

Sinyora (Señora) Sinagogu

En popüler hikâyeye göre bu sinagog, Donna Gracia Nassi adındaki bir hanımefendinin bağışları ile yapılmıştır. Avrupalı Yahudiler arasında Gveret veya La Sinyora lakaplarıyla tanınan bu hanımefendi, aynı zamanda, Osmanlı İmparatorluğu’nda önemli mevkilere yükselen Yosef Nassi’nin teyzesiydi.

Ancak Türk Yahudi tarihçi Avram Galante’ye göre, bu sinagog Lazaretto’nun da kurucusu olan Osbio veya Aseo adlı Hollandalı bir Yahudi hanımefendi tarafından yaptırılmıştır.

16. ve 17. yüzyıllarda defalarca yanan bina, 1841 yangınında tamamen yıkılmış ve Moiz Bengiat Yerusalmi’nin katkılarıyla yeniden inşa edilmiştir.

Sinagogun merkezi plandan ikili Teva (dua okuma kürsüsü) uygulamasına dönüştürüldüğü zemin düzeninden açıkça görülmektedir. Tevrat’tan satırların yazılı olduğu kapılarıyla Ehal (Tevrat rulolarının saklandığı dolap), İzmir’e özgü üçlü kompozisyona uymaktadır.

Η πολιτική χαμηλών τόνων των Εβραϊκών κοινοτήτων στη σημερινή Τουρκία δεν εμπόδισε τη σημαντική δημογραφική συρρίκνωση και της κοινότητας στη Σμύρνη. Υπάρχει πρόγραμμα ανακαίνωσης και αναστήλωσης των αρχιτεκτονικών απομεινάρων της κοινότητας εκεί, το οποίο υποστηρίζεται από το Δήμο του CHP.

«**Ռատիօ Վատիկան**» Երկուշաբթի, 14
օգոստոսին [2017], Իզմիրի Ս. Յովհաննէս
կաթողիկէ մայր տաճարին մէջ, Յ. Վարդան
Գազանճեան, մօտ 150 հաւատացեալներու
մասնակցութեամբ հայածես Սուրբ Պատարագ
մատուցանեց: Ս. Պատարագին ներկայ էին ոչ
միայն հայ կաթողիկէներ, այլ նաեւ լատին ծեսի
պատկանող հաւատացեալներ:
Ս. Յովհաննէս Տաճարը կառուցուած է 1862-
1874 թուականներուն նոր-դասական ոճով: Ան
50 տարի ինկած էր բանակի ձեռքը, ծառայելով
նաեւ իբր իջեւան ամերիկացի ՆԱԹՕ-յի
զինուորներուն: 2013 թուականին ձեռնարկուած
է եկեղեցւոյ **նորոգութիւնը**, եւ սոյն տարւոյն
աշխան տաճարը կրկին օծուած է: Այնտեղ
արդէն կը մատուցուին լատինածես
պատարագներ, իսկ տարւոյս 14 օգոստոսին,
95 տարիներ ետք, **առաջին անգամ ըլլալով
հայածես Սուրբ Պատարագ կը մատուցուէր:**
Իզմիրի (Չմիւռնիոյ) եկեղեցին գոյութիւն ունի
քրիստոնէութեան նախնական շրջանէն ի վեր:
Չմիւռնիոյ համայնքը Յովհաննու Յայտնութեան
մէջ կը յիշուի: Քաղաքի լատին եպիսկոպոսներու
ցանկը կը սկսի խաչակիրներու ժամանակէն:
[...]

Το πιο απρόσδεκτο: μία λειτουργία αρμενικού ρυθμού σε καθολικό
ναό. **Αναρωτιέμαι ποιο ήταν το ποίμνιο;** Οι Λεβαντίνοι έχουν όλοι
μικτή κληρονομία. Αυτοί απόλαυσαν την τελετή; Όσοι Αρμένιοι από την
Πόλη που βρίσκονταν στη Σμύρνη;

**Συμπερασματικά
στοιχεία**

**Եզրակացություն
տարրեր**

- Εκκλησίες, συναγωγές, μικρές κοινότητες σαν **τουριστικά μπιμπελό**... Ωραίο *post-modern* **θέαμα** αλλά η ουσία του παρελθόντος παραμένει μακρινή;
- Οι μη μουσουλμάνοι ξεπέρασαν τις εκκλησιαστικές / συναγωγικές δομές τους, **είχαν άλλο οικονομικό, πολιτισμικό και οικονομικό ρόλο**, ο οποίος δεν αναφέρεται πουθενά στο δημόσιο χώρο.

- Θα ήταν πιο σημαντικό να αναδειχθούν **οι τοποθεσίες των περασμένων κύριων κτιρίων των χριστιανικών κοινοτήτων**. Που στέκονταν η Αγία Φωτεινή κι ο Άγιος Στέφανος, τα νοσοκομεία, τα σχολεία;
- Να αναδειχθεί με πινακίδα η φύση του **Atatürk Lisesi** στους σημερινούς μαθητές του, π.χ. (**Κεντρικόν Παρθεναγωγείον**)
- Να σταματήσουν **τα τελετουργικά θεατρικά έργα στα σχολεία** που εξυμνούν την κεμαλική νίκη και αποσιωπούν τις βιαιοπραγίες των νικητών.

Παρόλες τις θετικές αλλαγές στο επίπεδο της **μνήμης** στο Ίζμιρ, δεν πρόκειται να γίνει ξανά μία κοσμοπολίτικη πόλη.

Η ιστορική **τομή** του 1922 μπορεί να αναλυθεί κάποια στιγμή αντικειμενικά στην Τουρκία...

αλλά οι **δημογραφικές και πολιτικές εξελίξεις** των Τούρκων, των Ελλήνων και των Αρμενίων και **το πέρασμα ενός αιώνα** απαγορεύει μια «διόρθωση» των παλαιών βιαιοπραγιών.

Η **πρακτική εμπειρία των εθνών-κρατών** εμποδίζει την επιστροφή στον κοσμοπολιτισμό της « Belle-Époque ». Η ακριβέστερη γνώση της ιστορίας θα μπορούσε να **μειώσει την επιθετικότητα** των πολιτικών ηγετών γιατί αυτοί δεν πληρώνουν ποτέ το τίμημα των εθνικών εποποιιών.

→ *Το σημερινό Ίζμιρ έγινε η εστία Κούρδων και Σύριων μεταναστών... Το ελληνικό και το αρμενικό παρελθόν είναι, **καλώς κακώς**, δευτερεύουσες υποθέσεις για τους περισσότερους σημερινούς κατοίκους.*

Σας ευχαριστώ
για την προσοχή σας

Hervé GEORGELIN

hgeorgelin@turkmas.uoa.gr

Ձեր ուշադրութեան համար

շնորհակալ եմ:

